

POLITIČKI PROFIL GOLDE MEIR

Pregledni naučni rad

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7360989>

Primljen: 15.09.2022.
Prihvaćen: 30.09.2022.

Luka Nešković

Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Budimpešta, Mađarska
lukaneskovic1@gmail.com

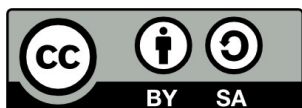
U ovom radu želimo ukazati na glavne odrednice spoljne politike Golde Meir, jedne od osnivača države Izrael, i premijerke u periodu od 1969. do 1974. god. Izazovi sa kojima se Izrael u ovim godinama suočavao ogledao se u masovnim gubicima tokom Jomkipurskog rata i, uprkos pobjedi, prenošenju krivice na vodeće čelnike izraelske vlade. Rad se zasniva na oslobođenju Meir od kritika upućenih tokom njenog premijerskog mandata i periodu nakon Jomkipurskog rata. Ukazaće se na okolnosti u kojim se našla u kriznim momentima, kao i ispravnosti odluka povučenim sa takve pozicije. Takođe, rad se dotiče i znatno ranijeg perioda, još od tridesetih godina prošlog vijeka, tokom procesa pronalaska rješenja za formiranje jevrejske države na prostoru Palestine, u kojem je Meir, kao jedna od cionističkih lidera i liderki, imala zapaženu ulogu. Značajno je pomenuti i njen odgovor na Minhenski masakr, gdje je pored lične osvete za izraelske žrtve pokušala stati na put terorizmu. Najveća pažnja, međutim, posvećena je diplomatskim odnosima sa Sovjetskim Savezom, Sjedinjenim Američkim Državama i Evropom.

Ključne riječi: Golda Meir, spoljna politika, Izrael, Jomkipurski rat, hladni rat

Uvod

Za vrijeme svoje više od šest decenija političke aktivnosti Golda Meir se smatra jednom od utemeljivača države Izrael. Jedina je žena potpisnica Deklaracije o nezavisnosti, političarka, diplomatkinja, ministarka rada, ministarka vanjskih poslova i predsjednica vlade u periodu 1969-1974. godine. Rođena je 1898. kao Golda Mabovič u Kijevu, Ukrajini, tadašnjem Ruskom carstvu. Rusija joj, prema sopstvenom kazivanju, nije ostavila nijedan radostan trenutak. Djetinjstvo su joj obilježile strašne scene pogroma koji su se vršili nad Jevrejima.¹

Godine 1921. iz Sjedinjenih Država otputovaće sa svojim suprugom u *obećanu zemlju*, gdje će raditi na uspostavljanju države Izrael. Počela je od rada u kibucu, poljoprivrednoj socijalističkoj komuni, a završiće u premijerskom kabinetu četiri

1 Orianna Fallaci, *Razgovor s poviješću* (Zagreb: Vjesnik, 1979), 116.

decenije kasnije.² Na tom dugom putu naći će se na najvećim položajima radničkih udruženja, partije a kasnije i ministarstava.

Mnogo prije Margaret Tačer nosila je titulu *gvozdена lejdi* zbog svojih čvrstih stavova i često beskompromisne politike. Znalo joj se zamjeriti da vodi politiku više srcem nego razumom. Izraelom je takođe dugo kružila priča da je David Ben-Gurion nazvao „jedinim pravim muškarcem u svojoj vladi“.³ Kasnije se zapitala: „Je li on (ili onaj ko je izmislio tu priču) mislio da je to najveći kompliment koji se može učiniti ženi? Duboko sumnjam da bi se ma koji političar osjetio polaskanim da sam o njemu rekla kako je jedina ‘žena’ u vladi!“⁴

Na vlast je došla 1969. godine nakon smrti trećeg po redu premijera Izraela Levija Eškola. Mnogi su je smatrali simbolom Izraela, ali u tom trenutku nije bila blizu popularnosti koju će kasnije steći. Partija je smatrala da je Meir najvjerodostojnija kandidatkinja za Eškolovalog nasljednika, jer su je prihvatale sve struje, ali isprva ona nije željela prihvatiti kandidaturu. Bila je izvan vladine politike, umorna od prethodnog političkog angažmana, i na pragu osme decenije života.⁵

Pet premijerskih godina koje će uslijediti postaće najteže u njenom životu. Zemlja je dostigla najranjiviju tačku još od svog osnivanja, i trebalo je održati narodno jedinstvo i pribaviti pomoć sa strane kako bi opstala. Meir je imala diplomatskog i unutar-političkog iskustva da riješi ovakve probleme, ali način na koji će otići sa vlasti pokazće nespremnost Izraela da joj se oduži za višedecenijsku službu.

Rad se upravo zasniva na oslobođenju Meir od kritika upućenih tokom njenog premijerskog mandata i periodu nakon Jomkipurskog rata. Ukazaće se na okolnosti u kojim se našla u kriznim momentima, kao i ispravnosti odluka povučenim sa takve pozicije. Rad se dotiče i znatno ranijeg perioda, još od tridesetih godina prošlog vijeka,

tokom procesa pronalaska rješenja za formiranje jevrejske države na prostoru Palestine, u kojem je Meir, kao jedan od cionističkih lidera imala zapaženu ulogu. Značajno je pomenuti i njen odgovor na Minhenski masakr, gdje je pored lične osvete za izraelske žrtve pokušala stati na put terorizmu. Najveća pažnja, međutim, posvećena je diplomatskim odnosima sa Sovjetskim Savezom, Sjedinjenim Američkim Državama i Evropom, u kojima je tokom svoje duge karijere Golda Meir djelovala kao istaknuta predstavica svog naroda.

Pogled na Palestinu i Pilovu komisiju

Pravo Izraelaca na teritoriju Palestine priznato je Balfurovom deklaracijom, ratifikacionim dokumentima engleskog mandata od strane Društva naroda, i na kraju potvrđeno odlukom Ujedinjenih nacija 1947. godine. Po tom osnovu, svi jevrejski autori govore o obnovljenoj, a ne novoj državi u Palestini.⁶ Navode za obnovu jevrejske države, na svojim starim temeljima, dali su i cionisti u uvodnom dijelu Deklaracije o nezavisnosti iz 1948. godine, u kojoj stoji:

„Eretz Israel bio je kolijevka jevrejskog naroda. Tu se izgradio njegov duhovni, religiozni i politički identitet. Ovdje je jevrejski narod postigao državnost, stvorio kulturne vrijednosti nacionalnog i univerzalnog značaja i dao svijetu Vječnu knjigu nad knjigama“.

Poslednju stavku koja se odnosi na Bibliju, a samim tim i na njene proročke knjige, Golda Meir će decenijama kasnije, iako nereligiozna, obrazložiti na jedan vrlo kontroverzan način izjavom: „Ova zemlja postoji kao ispunjenje obećanja od samog boga. Bilo bi smiješno postaviti ga da preuzme odgovornost za legitimnost“.⁷

Pojam Palestinci od početka je izazivao brojne polemike. Cionisti ga nikada nisu koristili kao ime za Arape starosjedioce u Palestini, pa tako ni Meir.⁸ „Nije postojala takva stvar kao što su Palestinci“, citirana je u *Sunday Times*-u. „Kada je bilo nezavisnih palestinskih ljudi sa palestinskom

2 Yossi Goldstein, „Israel's prime ministers and the Arabs: Levi Eshkol, Golda Meir and Yitzhak Rabin,“ *Israel Affairs*. 17 (2011): 183.

3 Torild Skard, *Women of Power: Half a Century of Female Presidents and Prime Ministers Worldwide* (Bristol: Policy Press, 2015), 33.

4 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 74.

5 Orianna Fallaci, *Razgovor s poviješću* (Zagreb: Vjesnik, 1979), 123.

6 Vojimir Šobajčić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna praktika”, 1982), 9.

7 *Le Monde*, 1971

8 Milovan Baletić, *Ispunjenje zavjeta ili povratak Židova u zemlju Izraelovu* (Zagreb: Globus, 1988), 265.

državom? Bilo je ili južna Sirija prije Prvog svjetskog rata, a onda je to bila Palestina uključujući i Jordan. To nije bilo kao da su postojali palestinski ljudi u Palestini koji su smatrali sebe palestinskim ljudima pa smo mi došli da ih izbacimo i uzmemo njihovu državu od njih. Oni nisu postojali“.⁹

U periodu iznalaženja rešenja za palestinsko pitanje tokom tridesetih godina prošlog vijeka, Meir se nije slagala sa nacrtom Pilove komisije (Peel Commission), na koju je čak bio pristao Ben-Gurion. Pilova komisija je 1936. godine, predvođena lordom Viljemom Pilom (William Peel), obišla Palestinu (koja je bila pod britanskim mandatom) i predložila nacrt podjele na dvije države: jednu jevrejsku, koja bi obuhvatala dvije hiljade kvadratnih kilometara, i drugu arapsku, kojoj bi pripao ostatak područja. Jerusalem bi bio ostavljen kao međunarodna enklava.¹⁰

Meir je predlog smatrala grotesknim i to je otvoreno iznijela svojim kolegama od kojih je većina predlog smatrala manje idealnim ali ipak prihvatljivim.¹¹

„Zaboravljamo na temelje cionizma“, protestovala je na Sedamnaestom cionističkom kongresu. „Potreban nam je svaki ćošak zemlje Izraelove... jer je važno zbog našeg razvoja... Ima mnogo Arapa koji žive u zemlji Izraelovoj, ali smo uvijek govorili da svi Jevreji moraju doći... bez ugrožavanja prava Arapa koji tu već žive. Trebalo bi da se sjetimo tih osnova, sada ponovo. Bila sam šokirana kada sam čula kako dobri cionisti pričaju o njihovoj velikoj radosti o davanju jevrejske države po prvi put u istoriji našeg naroda. Istina je ta da nam oni ne daju ništa, oni samo krađu našu zemlju“.¹²

Takav Izrael, u njenim očima, bio je suviše mali i tijesan. Ben-Gurion je, sa druge strane, situaciju posmatrao manje pristrasno od Meir, i znao je da bi za Izrael bilo dobro da postoji u manjim granicama nego da ne postoji uopšte.¹³ Pilov plan na kraju nije realizovan jer su ga Arapi odbili.

Arapci su, prema Meir, radije birali ono što je štetno po jevrejske interese, nego što bi išlo u korist sopstvenim. Najposle je uvidjela da je i Ben-Gurion bio u pravu u prihvatanju predloga Pilove komisije, jer da su „uoči izbijanja rata imali i namjanji djelić države, možda bi stotine hiljada Jevreja bilo spašeno pred pećima i plinskim komorama nacista“.¹⁴ Sredinom tridesetih godina to, međutim, niko nije mogao naslutiti. Veličina Izraela koja će zadovoljiti njene kriterijume biće ostvarena tek 1967. godine - nakon Šestodnevog rata. Na kraju ovog rata Izrael je pod svojom kontrolom držao Sinajsko poluostrvo, Golansku visoravan, Pojas gaze i Zapadnu obalu.

Uspješnost diplomatske misije u Moskvi

Na sovjetsko tlo, Golda Meir je kao izvanredna i opunomoćena ambasadorica svoje zemlje stigla 2. septembra 1948. godine. Sovjetski Savez je nakon Sjedinjenih Američkih Država bio druga država na svijetu koja je priznala Izrael.¹⁵ Priznanje Izraela, prvenstveno se moglo vezati za sovjetske spoljno-političke interese na sukobljenom Istoku, prije nego za istinske simpatije o stvaranju jevrejske države.

Meir isprva nije htjela prihvatiti ponudu ministra Moše Šareta da se preseli u Moskvu. Nije sebe smatrala pravom osobom za tako kompleksan zadatak. Ukazivala je na spremnost svojih kolega, koji su po njenom sudu bili kompetentiji za tu funkciju. Uostalom, nije ni imala diplomatskog iskustva; ruski uz koji je odrasla gotovo da je zaboravila, a ni francuski (novouvedeni jezik izraelske diplomatije) nije joj išao od ruke. Ipak nije mogla odbiti Shareta, kao ni Ben-Guriona koji joj je sada naredio da se spremi za put.

Iako su snažno prozapadno bili orjentisani Ben-Gurion i Moše Šaret vjerovali su da opstanak Izraela zavisi od njegovog rezervisanog stava u hladnom ratu.¹⁶ Za takvu

9 Kathleen Christison, „Myths about Palestinians,“ *Foreign Policy* 66 (1987): 110.

10 Tom Fraser, „A Crisis of Leadership: Weizmann and the Zionist Reaction to the Peel Commission's Proposals, 1937-38,“ *Journal of Contemporary History* 23 (1988): 670.

11 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 101.

12 Yossi Goldstein, „Israel's prime ministers and the Arabs: Levi Eshkol, Golda Meir and Yitzhak Rabin,“ *Israel Affairs*. 17 (2011): 183.

13 Anita Shapira, *Ben-Gurion Father of Modern Israel* (London: Yale University Press, 2014), 107.

14 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 102.

15 Yosef Govrin, *Israeli-Soviet Relations, 1953-67: From Confrontation to Disruption* (London: Frank Cass, 1998), 22.

16 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 151.

naklonost ka Zapadu znao je i Staljin, te je izraelsku ambasadorku držao pod budnim okom. Hotel Metropol u Moskvi gdje su se nalazile prostorije diplomatskog predstavništva bio je pun sovjetskih obavještajaca. Meir je za to znala, i maksimalno je bila na oprezu. Strogo povjerljive razgovore obavljala je u toaletu uz povremeno puštanje vode, kako bi se pritajio zvuk, ili tokom šetnji van hotela. Sve povjerljive dokumente i prepiske takođe je nosila sa sobom gdje god da se kretala.¹⁷

Od trenutka predaje akreditiva 7. septembra Ivanu Aleksejeviču Vlasovu na dalje njene diplomatske aktivnosti bile su minimalne.¹⁸ Nije dolazilo do potpisivanja sporazuma, ni stvaranja važnih kontakata. Dvapat se sastala sa ministrom spoljnih poslova Vjačeslavom Molotovom, ali ti su susreti bili protokolarne prirode, bez stvarnog značaja.

Ono u čemu je Meir postigla zapažen uspjeh jeste u okupljanju sovjetskih Jevreja. Prve subote nakon predaje akreditiva, otišla je sa svojim osobljem na šabatnu službu u Veliku sinagogu. Iako sama nije bila religiozna smatrala je to činom solidarnosti. Ova posjeta imala je efekta. Nekoliko nedelja kasnije, na Roš Hašanu ispred sinagoge dočekalo je pedeset hiljada ljudi. Meir je za njih predstavljala simbol obnovljenog Izraela i željeli su to iskazati ovacijama.¹⁹

Staljin je postao alarmiran. Proamerički orjentisana političarka uzbuđivala je mase na moskovskim ulicama koji su u njoj gledali idola.²⁰ Prijetnja po Sovjetski savez ogedala se u pokušaju masovne emigracije u Izrael i porasta cionistističkih ideja u zemlji.

Jevrejske škole već dugo su bile zabranjene u Sovjetskom savezu, kao i svaki oblik vidljivog izdvajanja njihovog kulturnog partikulariteta. Cionizam je smatran tolikim zločinom, da je njegove nosioce kažnjavao od-

laskom na prisilni rad u nekom od kaznenih logora ili progonstvom u zabite djelove zemlje.²¹

Iako je uživala ogromnu popularnost među sovjetskim Jevrejima Meir je bila nemoćna na pomogne bilo kom od njih. Čak su i direktni kontakti vukli veliki rizik. Jednom prilikom Goldina ćerka Sara sreća je na ulici bivšeg člana kibuca, kojem je predložila da upozna njenu majku, ali on je odbio, uz izgovor da je „previše je opasno“.²²

Nije samo civilno stanovništvo bilo to koje moralo biti na oprezu. Na diplomatskom prijemu povodom obilježavanja tridesetjednogodišnjice Oktobarske revolucije, Meir je upoznala suprugu ministra Molotova Polinu Žemžuninu koja joj je poklanjala pažnju tokom cijele večeri. Ispitivala je o pojedinostima društvenog života u Izraelu, političkim udruženjima mladih i radu kibuca. Meir, iznenađena njenim tečnim jidišem, pitala je gdje ga je tako dobro naučila. Žemžunina je ponosno odgovorila da je „jevrejska kći“.²³ Ovako izražena prisnost nije promakla obavještajnoj službi. Par nedelja kasnije Žemžunina je uhapšena, optužena za izdaju i prognana u Kazahstan.²⁴

Kako su mjeseci odmicali bilo je jasno da Sovjetski Savez ne pokazuje pomaka u pobošljanju zahtjeva tri miliona Jevreja koji žive na njegovoj teritoriji kao ni stvaranja boljih veza sa Izraelom. Na Staljinovom stolu stajao je izvještaj političke policije od 29. marta 1949. Sa informacijom da Golda Meir iskazuje žaljenje da dok prijateljske veze (praćene finansijskom pomoći) sa američkim Jevrejima i Vladom Sjedinjenih Američkih Država nastavljaju da se razvijaju, „na drugoj strani sa Sovjetskim Savezom to je nemoguće: neće biti niti finansijske pomoći niti raseljavanja“.²⁵

To su uostalom uvidjeli i Šaret i Ben-Gurion. Njihove nade o prijateljstvu sa Sovjetima su propale. Nije bilo efikasno zadržavati političku veličinu, kakva je bila Meir, u

17 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 155.

18 Gennadii Kostyrchenko, „Golda at the Metropol Hotel,“ *Russian Studies in History* 43 (2004): 79.

19 Barry Schwartz, *Jewish Heroes, Jewish Values: Living Mitzvot in Today's World* (Springfield Township: Behrman House, Inc, 1996), 20.

20 Gennadii Kostyrchenko, „Golda at the Metropol Hotel,“ *Russian Studies in History* 43 (2004): 81.

21 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM „Samoupravna praktika“, 1982), 119.

22 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 157.

23 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 167.

24 Roman Brackman, *The Secret File of Joseph Stalin: A Hidden Life* (London: Psychology Press, 2001), 319.

25 Gennadii Kostyrchenko, „Golda at the Metropol Hotel,“ *Russian Studies in History* 43 (2004): 82.

Moskvi. Vlada Izraela je već drugog februara, skoro pet mjeseci od početka diplomatske misije, najavila da će se Meir pridružiti prvom kabinetu, na mjestu ministra rada, kao prva žena na toj funkciji.²⁶

Stav Evropske zajednice u sukobu sa Palestincima

Prvih godina od osnivanja, Evropska zajednica nije imala naročitih strategijskih, političkih i ekonomskih interesa za prostor Bliskog istoka, pa tako ni za Izrael, budući da je u godinama nakon Drugog svjetskog rata pretežno bila okrenuta unutrašnjem ekonomskom planu. U interesu Izraela, međutim, ovi odnosi bili su nužni kada bi i novostvorena država stala na noge.²⁷

Evropa je donekle osjećala i moralnu obavezu prema Izraelu, zbog svih strašnih okolnosti koji su išli na štetu jevrejskog naroda. Treba podsjetiti da je Velika šestorka koja je činila Evropsku ekonomsku zajednicu, u relativno kratkom roku nakon osnivanja priznala Izrael: Francuska januara 1949. Italija 8. februara, Holandija i Luksemburg 11. maja, Belgija 15. januara 1950. dok su sa Njemačkom diplomatski odnosi uspostavljeni tek 1965. god.²⁸

Spoljno-politički gledano, Evropska zajednica nije imala jedinstvenu spoljnu politiku, kao što je uostalom ni Evropska unija nema danas. Odnos prema Izraelu je u početku varirao od članice do članice. Francuska četvrta republika npr. snažno je podržavala, pomažući je velikim količinama oružja.²⁹

O generalu de Golu, Meir je pisala kao o jednoj o ličnosti koje su presudno uticale na budućnost Izraela, i čiji savjet o mirovanju 1967. Izrael nije poslušao:

„Za tih strašnih dana uoči Šestodnevnog rata kazao je Abi Ebanu da bi Izrael trebao znati dvije stvari: ako ste u stvarnoj opasnosti možete se pouzdati u mene, ali učinite li prvi korak, bićete uništeni i bacićete cijeli svijet u katastrofu. No, de Gaulle se prevario: mi nismo uništeni i nije došlo do svjetskog rata, ali od tada naši odnosi s njim i s

francuskom vladom nisu više bili isti“.³⁰

Do drastične promjene u odnosima između Zajednice i Izraela dolazi u vrijeme osvita Šestodnevnog rata. Izrael je izveo preventivni napad na Egipat koji je prethodno sakupio svoje snage na izraelskoj granici i zabranio prolazak izraelskim brodovima kroz Tiranski tjesnac. Epilog ovog sukoba ogledao se u znatnom proširenju teritorije Izraela na ranije navedena područja. Evropska zajednica se po ovom pitanju svrstala na stranu Palestinaca i time podržala rezoluciju UN-a 242. Tekst ove Rezolucije tražio je povratak izraelskih snaga na stare granice (prije agresije), kao i uspostavljanja embarga na naoružanje.

U periodu između Šestodnevnog i Jomkipurskog rata za Evropsku ekonomsku zajednicu „problem arapskih izbjeglica“ postao je „problem legitimnih prava Palestinaca“.³¹ Od 1969. god. na dalje, Evropska zajednica počće pripreme u okviru stvaranja zajedničke politike o izraelsko-arapskom sukobu u kojem će palestinsko pitanje preuzeti sve veću važnost.

U očima Vlade Golde Meir ovakav razvoj bio je vrlo ozbiljan. Uvidjeli su da Velika šestorka okreće politiku, i da u njoj neće moći da ima stalnog partnera i uzdanicu. Odnos Evropske zajednice prema Bliskom Istoku sve više je bio jednosmjernan, uz koordinaciju dalju od Izraela.

Od 1967. do kraja hladnog rata, šest je osnovnih činilaca koji su doveli do zaoštrenja odnosa između Evropske zajednice i Izraela, a koji uostalom i danas predstavljaju politiku koju Evropska unija sprovodi po ovom pitanju. Ono uključuje: priznanje legitimnih prava Palestincima, uspostavljanje evropsko-arapskog dijaloga, nepriznavanje izraelskih okupiranih teritorija, pozivanje na osnivanje palestinske domovine (homeland), uključenje Palestinaca u mirovne pregovore i uvođenje dodatnih sankcija Izraelu nakon invazije na Liban 1980. godine.³²

Na stavove Evropske zajednice, Golda Meir je često znala odgovoriti u širim okvirima, pozivajući se na isto-

26 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 161.

27 Radovan Vukadinović, Lidija Čehulić, *Politika europskih integracija* (Zagreb: Ljevak, 2011), 291.

28 „Israel International Relations: International Recognition of Israel,“ Jewish Virtual Library, accessed August 13th, 2019, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Peace/recogIsrael.html>

29 Gadi Heimann, *Franco-Israeli Relations, 1958-1967* (London and New York: Routledge, 2016), 26.

30 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 210.

31 David Allen, Alfred Pijpers, *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict* (Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 1984), 132.

32 Roy Ginsberg, *The European Union in International Politics – Baptism by Fire* (New York: Rowman & Littlefield, 2001), 105.

rijsku paralelu evropskog kontinenta i jevrejskog naroda koji ga je dugo naseljavao, kao i na kritiku antisemitizma za koji je govorila da je još uvijek prisutan. Na kraju, zategnuti odnosi između Zajednice i Izraela natjerali su Meir da unaprijedi i očvrstne odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama u kojem će uvijek pronaći jakog oslonca i sigurnog partnera.

Minhenski masakr i operacija „Božji gnijev“

Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog vijeka, bezbjednost Jevreja bila je ugrožena učestalim terorističkim napadima sprovedenim u Evropi i Izraelu. Na meti su bili državni zvaničnici i civilna lica. Atentat na Davida Ben-Guriona pokušao je tokom njegovog puta u Dansku, a mnogi koji su bili usmjereni na diplomatske predstavnike završili su se pogubno. Ubijen je izraelski konzul u Istanbulu, kao i supruga izraelskog diplomate u ambasadi u Paragvaju. Napadi su sprovedeni i na diplomatska predstavništva u Bonu i Hagu.³³

Napadi su bili sprovedeni od strane Palestinske oslobodilačke organizacije, na čijem se čelu nalazio Jaser Arafat, i njene frakcije Al-Fatah.

„Kako možete nazvati ratom“, odgovorila je Oriani Fallači, „ono što oni rade? Sjećate se što je Džorž Habaš rekao poslije eksplozije autobusa punog izraelske djece: ‘Najbolje je ubijati Izraelce dok su još djeca’. Hajde, molim vas, to nije rat! Nije ni revolucionarni pokret, jer pokret koji traži samo ubijanje ne može se nazvati revolucionarnim. [...] Znate, i mi smo za vrijeme rata za nezavisnost imali svoje terorističke grupe: Stern, Irgun. Ja sam se protivila tome, uvijek sam im se protivila. Ali niko od njih nije počinio tako gnusna djela kakva nama čine Arapi. Niko od njih nije postavljao bombe u samoposluge ili dinamit u autobuse sa djecom. Niko od njih nije izazvao tragedije kao što je ona u Minhenu ili Lidu.“³⁴

Mihnenski masakr odigrao se tokom petog i šestog septembra 1972. godine na Olimpijskim igrama u Minhenu kada je osam palestinskih terorista iz *Crnog septembra* (ogranka Palestinske oslobodilačke organizacije) ušlo u

zgradu gdje su odsijedali izraelski atletičari, prilikom čega su ubili dvojicu a devet uzeli kao taoce. Svi taoци bili su pogubljeni tokom akcije spasavanja od strane njemačke policije³⁵

Zahtjev terorista bio je da Izrael oslobodi 234 palestinska zatvorenika, kao i dvoje terorista koje je Njemačka lišila slobode, što je izraelska vlast odbila. Vlasti Bavarske, na čijoj se teritoriji masakr i odigrao, odbili su predlog Izraela da pošalje svoju najbolju vojnu jedinicu Sayeret Matkal. Njemačka policija, međutim, nije imala poseban trening za takve situacije, što je amaterskom akcijom dovelo do tragičnog ishoda.

Nedugo potom Izrael je tražio osvetu. General Zvi Zamir, i savjetnik Aharon Jariv približili su se Meir sa planom likvidacije odbjeglih terorista. Isprva je oklijevala. Nije bilo lako poslati mlade izraelske specijalce u misiju u kojoj će rizikovati živote. Osjećala je izvjesnu odgovornost prema poginulima, i njihovim porodicama bivajući pod dubokim ličnim ganućem. Na kraju je dala pristanak da pošalju specijalce.

Zamir je odmah otpočeo pripreme i nazvao operaciju „Božji gnijev“. Meir je bila svjesna činjenice da se ovakva akcija izvodi van zakona i da može staviti nedužne pojedince u opasnost. Nije se mogla osloniti na obećanja svojih izvršitelja, i mudro je konstruisala kontrolu. Formirala je tajni komitet, u kojem su se pored nje nalazili i ministar odbrane Moše Dajan kao i bivši general Jigal Alon. Svaka aktivnost morala je biti odobrena sa njihove strane, a Jamir i Zamir morali su podnositi izvještaje i imena na uvid.³⁶

Mosad je formirao i specijalnu jedinicu nazvanu „Cezareja“, koja će sprovoditi operacije, a na njenom čelu se našao Ehud Barak, kasniji premijer Izraela. Akcija će se sprovoditi više od dvadeset godina, a epilog se ogledao u likvidaciji dvojice od trojice Palestinaca koji su pobjegli iz Minhena, kao i dvanaest Palestinaca za koje se smatralo da su bili njihovi saučesnici.³⁷

U očima Golde Meir Evropa je snosila veliku odgovornost za počinjeni masakr. Ne samo da je bila popustljiva po pitanju bezbjednosti, nego i nije činila dovoljno za sma-

33 „Terrorism: Middle East Terrorist Incidents (1968-1973)“, Jewish Virtual Library, accessed August 13th, 2019, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Terrorism/incidents.html>.

34 Orianna Fallaci, *Razgovor s poviješću* (Zagreb: Vjesnik, 1979), 108.

35 Andrew Tan, *Politics of Terrorism: A Survey* (London: Routledge, 2010), 188.

36 Michael Bar-Zohar, Mishal Nissim, *The Greatest Missions of the Israeli Secret Service* (New York: HarperCollins, 2012), 216-222.

37 Loch Johnson, *Strategic Intelligence: Covert action: behind the veils of secret foreign policy* (London: Greenwood, 2007), 66.

njenje antisemitizma koji je u određenoj mjeri još uvijek bilo prisutan. Svako stradanje Jevreja u Evropi, u Izraelu je primano sa dubokom emotivnom osjetljivošću. Evropa je, nakon svega, bila kontinent na čijem je tlu počinjeno najveće sistematsko istrebljenje jednog naroda.

„Vi ste do sada bili previše tolerantni“, rekla je Meir Falači, „a ta tolerancija, dopustite mi da kažem, izvire iz latentnog antisemitizma. Ali se antisemitizam ne iscrpljuje nikada patnjama samo Jevreja i gotovo. Istorija je pokazala da je antisemitizam u svijetu uvijek bio glasnik nevolja za sve. [...] Činjenica je da terorizam ima svoja uporišta u Evropi. U svakoj evropskoj prijestonici postoje centri takozvanih oslobodilačkih pokreta, a vi dobro znate da se ne radi o neškodljivim centrima. Pa ipak ništa ne preduzimate protiv njih. Zahvaljujući vašoj mlitavosti i vašoj popustljivosti terorizam se širi pa ćete i vi biti odgovorni.“³⁸

Mihneski masakr i događaji koji su mu prethodili bili su samo začetak kasnijih terorističkih napada, koji neće pogađati samo prostor Bliskog istoka već i cijeli svijet. Iako je akcija „Božji gnijev“ bila uspješno izvedena, ona nije uspjela da prekine korijen stvarne prijetnje. Svaka borba protiv terorizma koja uključuje odmazdu jednakim sredstvima, samo rasplamsava istrajnost daljih napada. Meir je svojim akcionim potezom uspjela osvetiti živote nevinih žrtava, ali nije uspjela zaustaviti narastajuću bezbjednosnu prijetnju.

Jomkipurski rat

Šest godina nakon Šestodnevog rata, Izrael je u godinama koje su slijedile Jomkipurskom ratu živio u iluziji da je zemlja bezbjednija nego ikada prije, a novi rat za oslobođenje Sinaja i Golana nikada dalji.³⁹

Isak Rabin, ambasador Izraela u Sjedinjenim Američkim Državama, izjavio je 26. septembra 1973. godine: „Nikada nije postojao takav period u kojem se bezbjednosna situacija Izraela činila dobra kao što je sada.“⁴⁰ Izrael se u takvoj procjeni oslanjao na pretpostavku da odnosi izme-

đu Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Država nameću Moskvi obuzdavanje arapskih država, koje bez pomoći Sovjeta ne bi samostalno mogli krenuti u ujedinjeni pohod na Izrael.⁴¹ Do iznenađenja je došlo na najveći jevrejski praznik Jom Kipur, šestog oktobra 1973. godine kada je zemlja bila napadnuta od strane Egipta, Sirije, Iraka i Jordana.

Dan ranije, nakon što su stigle prve slutnje do državnog vrha, Golda Meir nije odmah izdala naređenje za punu mobilizaciju, kao što je predlagao vojni štab, od straha da bi Sjedinjene Američke Države mogle uskratiti pomoć Izraelu ukoliko zatreba. Granice su bile ranjive jer je u momentu egipatskog napada duž Kanala, liniju Bar Lev držalo tek 600 vojnika, dok se na Golanskoj visoravni nalazilo 70 tenkova.⁴²

„Nije stvar u tome što logika propisuje“, pisala je Meir u svojim memoarima, „nego samo u tome što ja, tako naviknuta na to da donosim odluke – i tokom rata donosila sam ih redovno – nijesam donijela tu odluku. Nije riječ ni o osjećanju krivice. I znam razborito postupati i reći sebi da bi od mene bilo nerazumno, s obzirom na takvu potpunu sigurnost naše tajne službe i istaknutih vojnih osoba, da istrajem na mobilizaciji. Ali znam da sam morala tako postupiti, i sa tom groznom spoznajom moraću živjeti do kraja života. Nikad više neću biti onakva osoba kakva sam bila prije jomkipurskog rata.“⁴³

Puna mobilizacija zahtijevala je vremena i novca, a Meir je trebala jači oslonac. Šta ako se radilo o lažnoj uzbuni, kao što su mnogi pretpostavljali? Rizikovala je da mobilizacijom dovede Vladu u bespotrebne troškove i ugrozi imidž svoje zemlje pred očima svijeta. Pored toga mogla je izazvati podozrenje ortodoksnog dijela stanovništva koje je osjetljivo na svako zadiranje u tradiciju. No ona se uzdala u svoju intuiciju i izdala naređenje za mobilizacijom narednog dana. Takav potez nije bio lak. Čak i da je vjerovala da je na pravom putu, bilo je potrebno podignuti nepripremljene vojnike iz prazničnog ambijenta i očekivati da će u najboljem slučaju stići na Golan sutra

38 Orianna Fallaci, *Razgovor s poviješću* (Zagreb: Vjesnik, 1979), 110.

39 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna praktika”, 1982), 228.

40 Simon Dunstan, *The Yom Kippur War 1973 (1): The Golan Heights* (United Kingdom: Osprey Publishing, 2003), 15.

41 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna praktika”, 1982), 282.

42 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna praktika”, 1982), 232.

43 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 285.

popodne, a na Sinaj još kasnije.⁴⁴

Načelnik Generalštaba David „Dado“ Elazar, zalagao se za preventivni udar budući da je svima bilo jasno da nema povratka nazad. Ali ona se nije slagala. Postojala je vjerovatnoća da će Izrael trebati pomoć, a ukoliko povuče prvi korak, teško da će je dobiti i od svojih saveznika.⁴⁵

Meir je mudro čekala na prvi udar, ne dajući naređenje za napad i na taj način ne dovodeći Izrael u situaciju da bude okrivljen kao agresor. Bio je potreban konkretan potez neprijatelja da bi Izrael krenuo u odbranu. Pored toga, koliko je vrijeme omogućavalo, nastojala je preventivno djelovati. Šestog oktobra pozvala je ambasadora Sjedinjenih Država, Keneta Ketinga na razgovor, iznijevši mu predlog o zajedničkoj američko-sovjetskoj intervenciji. Dala mu je jasno do znanja da neće izdati naređenje za preventivni udarac i zamolila ga da tu vijest što je moguće prije pošalje u Vašington: „Ovog puta mora biti kristalno jasno ko je otpočeo rat, tako da ne moramo ići oko svijeta ubjeđujući ljude šta je zapravo uzrok“.⁴⁶

Međutim, istog dana u podne, kada su ispaljeni prvi hici bila je prinuđena djelovati. Izrael je krenuo u odbranu. Arapi koji su godinama pripremali napad, bili su masovno brojniji i u trenu izraelske nepripremljenosti u svakom vidu u prednosti. Sa sadašnje tačke gledišta gotovo je nevjerovatno da je arapska politička i vojna saradnja uspjela organizovati akciju ovakvih razmjera bez ikakvih indikacija koje bi mogle zapasti oku obavještajne službe Izraela.

Na početku rata Izrael nije imao nikakvih izgleda. Prvih dana zemlja je rizikovala apsolutnu katastrofu da sve nade nisu bile položene na izraelske vojnike, najvećim dijelom mladiće koji su se borili na Golanskim visoravnima i Sueckom kanalu. Petog dana rata izraelska vojska je uspjela odbaciti Sirijce izvan linije primirja 1967. dok se na Suecu stanje stabilizovalo. Dodatno razmatrana mogućnost prelaska Sueca kasnije je i realizovana.

Dan ranije Meir je u (pola noći po američkom vremenu) tražila hitnu pomoć Sjedinjenih Država, strepeći od katastrofe. „Nije bitno (koje je vrijeme)“, rekla je da prenese državnom sekretaru Henriju Kisindžeru. „Probudite ga i recite mu šta tražim. Potrebna nam je pomoć danas jer će sutra možda biti kasno. I prenosite mu da sam rekla da posle rata može spavati koliko hoće“.⁴⁷

Kisindžer je pokušao da snabdijevanje svede na minimum sugerišući Predsjedniku da pošalju samo tri aviona za vazdušni napad. Nikson je odgovorio da će dobiti „isto toliko krivice za slanje tri aviona, kao trideset, ili stotinu, ili koliko god da ih imamo, tako da pošalji sve što leti“.⁴⁸

Američka pomoć u vidu tenkova, municije, odjeće i lijekova stigla je u Izrael 14. oktobra odmah nakon Niksonovog potpisivanja. Izrael je do tada već platio visoku cijenu: 656 poginulih vojnika.

Arapsko-izraelski konflikt postao je poligon sukobljenih američko-sovjetskih interesa. Dok su Sjedinjene Države pomagale Izrael, Sovjetski Savez je sa druge strane, prema izraelskim obavještajnim izvorima još ranije isporučio Siriji 125 aviona Antonov - 12, Egiptu 42 aparata Antonov - 12 i 16 Antonov - 22, Iraku 12 aviona Antonov - 12.⁴⁹ Prvih dana rata Sovjetski Savez je vazdušnim putem arapskim zemljama dostavio i tri hiljade tona ratne opreme.⁵⁰

Američki interesi u zahuktalom epilogu rata ogledali su se u samostalnim aktivnostima, u kojima je Kisindžer, bez konsultacije sa Izraelom, otišao u Moskvu. Izraelski ministar vanjskih poslova, koji se u tog dana zatekao u Parizu, informisao se o njegovom putu iz francuske štampe.⁵¹

Do 21. oktobra izraelske trupe stegle su egipatsku Drugu armiju, a južno od Sueca završavali su okupiranjem Treće armije. Na Golanskim visoravnima trupe su zauzele položaje Sirijaca na planini Hermon. Narednog dana, Savjet bezbjednosti usvojio je Rezoluciju kojom je zahtijevano da se primirje obavi u roku od dvadeset četiri

44 Howard Blum, *The Eve of Destruction: The Untold Story of the Yom Kippur War* (London: HarperCollins, 2008), 139.

45 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 286.

46 Abraham Rabinovich, *The Yom Kippur War: The Epic Encounter That Transformed the Middle East* (New York: Schocken, 2005), 92.

47 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 330.

48 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 331.

49 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 292.

50 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 332.

51 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM "Samoupravna praktika", 1982), 237.

časa Rezolucija 338 tražila je „početak pregovora među dotičnim stranama pod primjerenim pretpostavkama radi uspostave pravednog i trajnog mira na Bliskom istoku“.52 Nikson je tim povodom preko izraelskog ambasadora uručio i ličnu poruku za premijerku Meir od koje je zahtijevao da bezuslovno prihvati nacrt Rezolucije jer ona predstavlja vitalni interes Sjedinjenih Američkih Država u postojećem ratnom sukobu.⁵³

„Golda je bila ljuta“, piše njena biografkinja Elinora Burkett, „što su Sjedinjene Države pokušavale da joj nametnu nepromjenljiv dio teksta bez ikakve konsultacije. Zašto dvadeset četiri časa, a ne trideset šest ili četrdeset osam, sve što je Izraelu trebao da dovrši šta su Egipat i Sirija započeli? Kisindžer, zaključila je ona, je pokušavao da otme pobjedu od nje“.54

Izrael je bio prinuđen da prihvati Rezoluciju. U istom danu su to učinile i Egipat i Jordan, a Sirija dva dana potom. Irak i Libija jedine su koje su osudile prihvatanje Rezolucije. Ono što je posebno iritiralo Izrael bila je zabrana uništenja Treće egipatske armije na istočnoj obali Sueca. Prema sprovedenoj anketi unutar izraelskih granica, 70% anketiranih građana se izjasnilo da egipatskoj armiji ne treba obezbijediti snabdijevanje ni najosnovnijih životnih namirnica.⁵⁵ Premijerka Meir nije krila nezadovoljstvo dogovorom velikih sila, a posebno pozicijom koju je dobio egipatski vođa Sadat.

Sadat je uspio da privuče pažnju velikih sila, obnovi egipatski nacionalni ponos, i postigne pregovaračku poziciju na osnovama potpune ravnopravnosti. Izrael se našao u znatno lošijoj poziciji. Prvi arapsko-izraelski mirovni ugovor bice zaključen tek 1979. i po njemu Egipat će dobiti Sinaj u cjelini, a predsjednika Sadata će 1981. usmrтити jedan militatnti islamista.⁵⁶

Rat je, prema zapadnim procjenama, obje strane stajao oko 20 milijardi dolara (Izrael oko 7, a Arape 13 milijardi dolara). Prema podacima objavljenim od strane

izraelskog Ministarstva odbrane aprila 1979. Izrael je u ratu 1973. imao 2 800 poginulih vojnika od ukupno 13 962 od osnivanja države 1948. god.⁵⁷ Riječi „Istina je da smo sve ratove dobili ali smo to platili“⁵⁸ još jednom su se pokazale tačnim.

Postratna kriza i odlazak sa vlasti

Godinama zaredom, od dolaska na vlasti Golda Meir se nalazila na naslovnim stranama prestižnih svjetskih magazina. U Sjedinjenim Državama i Velikoj Britaniji više puta je proglašavana najcjjenjenijom ženom u politici. Postepeno je ulazila u sferu popularne kulture kao lik po kojem su pravljeni filmovi i pozorišne predstave. Iako već u poznom životnom dobu, svojom pojavom nije dala naslutiti umor koji je sustizao, kao ni zdravstvene probleme koje je vješto krila od javnosti.

Krajem 1972. godine najavila je odlazak sa političke scene za oktobar naredne godine, nakon što se završe izbore, ali vanredno stanje u zemlji je spriječilo u tome. Našla se pred najvećim izazovom u svojoj karijeri, nakon kojeg, po sopstvenom kazivanju, više neće biti ista osoba: „Nikada više neću biti ista Golda, kao što sam bila prije rata. Da, smiješim se i smijem, slušam muziku, pričam priče, slušam priče... ali u svome srcu znam da više nisam ista, i do vječnosti ja to neću biti“.⁵⁹

Gubici za Izrael bili su masovni, a mnoga pitanja ostala su otvorena. Kneset je nakon završetka rata ogromnom većinom glasova zahtijevao da se utvrdi odgovornost vodećih lica, posebno političkih i vojnih vrhova koji su doveli do propusta. Formirano je posebno parlamentarno tijelo „Agrarat komisija“ (nazvana po poslaniku Agraratu koji se nalazio na njenom čelu). Komisija je došla do zaključka da glavnu odgovornost za propuste u toku rata snosi načelnik Generalštaba David Elazar i da ga treba smijeniti. Premijerki Meir je sa druge strane izraženo puno priznanje što je mudro iskoristila svoja ovlaštenja kada je

52 Avraham Sela, *Continuum Political Encyclopedia of the Middle East: Revised and Updated Edition* (London: Bloomsbury Academic, 2002), 219.

53 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna prakтика”, 1982), 237.

54 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 333.

55 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna prakтика”, 1982), 237.

56 Nikola, Samardžić, *Drugi dvadeseti vek* (Beograd: Službeni glasnik, 2008), 243.

57 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM “Samoupravna prakтика”, 1982), 242.

58 LIFE, 1969.

59 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 338.

6. oktobra izdala naređenje o opštoj mobilizaciji.⁶⁰ Ipak, slika strašnih gubitaka proganjala je do kraja života.

Ekonomski, rat je bio strahovito skup. Inflacija nakon rata duplirala je cijene mnogih proizvoda, a novi porezi i redukcije državnih subvencija bili su osjetni za sve izraelske državljane.⁶¹ Čak i prije jomkipurskog rata zemlja se suočavala sa ozbiljnim ekonomskim i diplomatskim problemima, što se poslije nije toliko pozitivno odrazilo na cionističke lidere. Desnica je imala jaku podršku, posebno od sefardskih Jevreja iz nižih socijalnih slojeva.

Nakon izbora 31. decembra 1973. Sjedinjena radnička stranka Ma'arah ipak je izašla kao vodeći blok sa 51. mjesto u Knesetu.⁶² Naspram sebe, međutim, imala je jaku ujedinjenu desničarsku opoziciju željnu svog dijela kolača.

Kako bi dobila većinu Meir je nastojala stvoriti ponovnu koaliciju sa Nacionalnom religioznom partijom (NRP), koja je imala unutar-partijsku podijeljenost i čija su konzervativna gledišta pretendovala ka širenju ortodoksne grane judaizma. NRP se zalagala za zakon po kojem bi Jevreji, koji su to po ortodoksnoj definiciji, mogli postati građani Izraela. Ovakav stav bio je sušta suprotnost cionistima koji su vrata Izraela držali otvorenim što je moguće većem broju Jevreja, bez obzira na linije razdvajanja. Ortodoksni kriterijumi sprečavali su npr. migraciju velikog broja ruskih Jevreja zbog kulturnog uticaja i mješovitih brakova.

Pravi problemi nisu bili samo spoljne već i partijske prirode. Meir je pored ministra odbrane Moše Dajana bila izložena ogovaranjima i klevetama zbog posledica Jom Kipura, iako je Agranat komisija oslobodila odgovornosti. Solidarnost u partiji bila je manjkava i Meir je bila izložena kritikama da je zajedno sa Dajanom i Galilijem, bez konsultacija sa ostalima, donosila sudbonosne odluke koje su dovele do rata. Dajan je uprkos Goldinom snažnom protivljenju podnio neopozivu ostavku, a nedugo potom na opšte iznenađenje Meir je potvrdila i svoje povlačenje.

Novi premijer Isak Rabin, formirao je sedamnaestu Vladu Izraela, sa devetnaest ministara, u koju su ušle i stranke Ritz, Nezavisni Liberali, Napredak i razvoj i Arab lista za beduine i seljane. Iako izvan vladajuće scene Meir je i dalje smatrana simbolom moći Izraela, i u svom domu primala je državnike i strane delegate koji su prije izražavali želju da se sretne sa njom nego aktuelnim predsjednikom vlade.

„Mogu reći publici ovdje“, kazao je predsjednik Nikson juna 1974. godine, „koja se okupila u Knesetu, da nisam upoznao takvog lidera, ni predsjednika, ni kralja, ni prvog ministra, ili bilo kod drugog lidera sa kojim sam imao sastanke koji posjeduje veću hrabrost, veću inteligenciju, veću izdržljivost i veću posvećenost svojoj zemlji od premijerke Meir“.⁶³

Čak je i njen stari rival, egipatski predsjednik Sadat, u poređenju sa novim premijerom izjavio: „Radije bih se suočavao sa jakim liderom kao što je Golda“.⁶⁴

Svaki njen korak do kraja života, pratili su mediji, a često nije ostajala imuna na iznuđivanje izjava koji bi kasnije krasili naslovne strane. Na pitanje novinara šta misli o dodjeli Nobelove nagrade predsjedniku Sadatu i izraelskom premijeru Beginu, u svom stilu je odgovorila: „Ne znam za Nobela, ali svakako zaslužuju Oskara“.⁶⁵ Preminula je popodne, osmog decembra 1978. manje od dvanaest sati prije nego će njeni protivnici primiti prestižno priznanje, pokupivši za sobom publicitet koji će zasijeniti njihovu dodjelu.⁶⁶

Zaključak

Popularnost koju je Golda Meir stekla za života nije se mogla mjeriti sa onom njenog nasljednika na premijerskoj fotelji. I dok su je jedni uzdizali kao simbol Izraela, drugi su nalazili zamjerke na način koji je vodila zemlju. Često je optuživana da je vodila kuhinjski kabinet i da je odluke donosila samostalno. Meir je zapravo uvijek imala strplje-

60 Vojimir Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael* (Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM "Samoupravna prakтика", 1982), 240.

61 Rose Sharon, „Post-Golda Politics in Israel.“ MERIP Reports (1974): 27-30.

62 „Factional and Government Make-Up of the Eighth Knesset,“ Knesset, accessed September 10th, 2019, https://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist8_s.html

63 „Toasts of the President and President Ephraim Katzir of Israel at a State Dinner in Jerusalem, June 16, 1974,“ Presidency, accessed September 11th, 2019, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=4258>

64 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 374.

65 Jerusalem Post, 1977.

66 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 376.

nja čuti mišljenja drugih, iako je finalna odluka bila njena, radilo se o nabavci stranog naoružanja, osveta arapskim teroristima za izraelske žrtve, izgradnji naselja na okupiranim teritorijama ili koordinaciji u toku rata. Njen tim saradnika i povjerenika bio je vrlo uzak, ali za svaki ishod sva odgovornost stajala je na njoj. Upravo svojim samostalnim odlukama spriječila je niz promašaja koji bi išli na štetu države, kao npr. predlog Davida Elazara za vrijeme Jom Kipura da napadne arapske snage koje su diskretno stezale obruč na granicama, i time potvrdi ozloglašeni status agresora koji je Izrael uživao u svijetu.

Najviše joj se u postratnom periodu (nakon Jom Kipura) zamjeralo što automatski nije izdala naredenje za mobilizacijom IDF-a, na prvoj dojavi o koncentraciji arapskih snaga, no niko nije uzimao u obzir činjenicu o lažnoj uzbuni prethodnog proljeća koja je u hitnoj mobilizaciji koštala Izrael trideset pet miliona dolara.⁶⁷ Prva dojava mogla je biti vjerodostojna isto koliko i ona od prošlog puta koja je donijela strašne i uzaludne finansijske gubitke.

Svojom spoljašnjošću Meir je ostavljala utisak beskompromisne *čelične leđi* dok je u stvarnosti, posebno posljednjih godina, insistirala na njihovom stvaranju. Nikada nije bila pobornik rata, ali je bila svjesna nužnosti u odbrani državnog interesa. Za svaki tragičan gubitak izraelskog vojnika u toku noći, izdavala je naredjenja da je probude. Kao majka nacije osjećala je svaki gubitak kao svoj lični. "Kada predsjednik Naser", rekla je ona, "izda instrukcije da ga probude u sred noći za svakog poginulog egipatskog vojnika, tada bi postojao mir".⁶⁸

U Šestodnevnom ratu 1967. kada je Izrael osvajanjem proširio granice naišao je na osudu Ujedinjenih nacija, ali je time očvrstnuo svoju bezbjednost. Tek za vrijeme Jomkipurskog rata, postalo je jasno da se Izrael te 1973. našao na starim granicama, u vrijeme arapskog napada bio bi potpuno uništen. Državni razlog nalagao je opstanak.

Posljednje godine života Meir je provela u samoći. Njeni telohranitelji znali su pozivati njene prijatelje, kako vrijeme ne bi provodila sama, posebno tokom dugih noći kada je mučila nesаница. Na samrtnoj postelji u posljednjim trenucima, u naručju je držala fotografiju svog supruga, koji

je preminuo skoro tri decenije ranije.⁶⁹

Pravi izbor bio je između njenog životnog poziva i vođenja *normalnog* porodičnog života. Izabrala je prvi. Cijeli svoj život posvetila je službi Izraelu: ne samo njegovoj izgradnji, predstavljanju i vođenju, već i samom osnivanju. Nakon dvije hiljade godina, svojom predanošću stavila je kamen temeljac na uspostavljanje obnovljene jevrejske države.

„Imam samo jednu želju“, pisala je na kraju svog života, „nikad ne izgubiti osjećaj zahvalnosti za sve što mi je u životu bilo dano – od onda kad sam u maloj sobi u Rusiji čula za cionizam, pa kroz pola vijeka dovdje gdje sam vidjela svojih pet unuka kako rastu kao slobodni Jevreji u zemlji koja je njihova. Neka niko na svijetu ne sumnja u ovo: naša djeca i djeca naše djece nikad se neće pomiriti sa manjim“.⁷⁰

Izrael se ni danas „ne miri sa manjim“. Ističe pravo na samoodržanje kao i sve druge zemlje. Danas u Izraelu živi više od sedam miliona stanovnika, od kojih su pet miliona Jevreji. Počiva na demokratskim principima, parlamentarnom uređenju, i jedina je zemlja na Bliskom istoku o kojoj se može govoriti u kontekstu poštovanja ljudskih prava. Takav Izrael bio je viziji progresa Golde Meir. Pitanje Palestinaca, međutim i dalje je otvoreno, a sukobu sa arapskim svijetom još uvijek se ne nazire kraj. Ideja trajnog mira između dvije suprotstavljene strane ostaje apstraktna.

Literatura

Allen, David, and Alfred Pijpers. *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 1984.

Baletić, Milovan. *Ispunjenje zavjeta ili povratak Židova u zemlju Izraelovu*. Zagreb: Globus, 1988.

Bar-Zohar, Michael, and Mishal Nissim. *The Greatest Missions of the Israeli Secret Service*. New York: HarperCollins, 2012.

Blum, Howard. *The Eve of Destruction: The Untold Story of the Yom Kippur War*. London: HarperCollins, 2008.

Brackman, Roman. *The Secret File of Joseph Stalin: A Hidden Life*. United Kingdom: Psychology Press, 2001.

Burkett, Elinor. *Golda*. New York: Harper Perennial, 2009.

67 Howard Blum, *The Eve of Destruction: The Untold Story of the Yom Kippur War* (London: HarperCollins, 2008), 153.

68 James Charlton, *The Military Quotation Book: More than 1,100 of the Best Quotations About War, Leadership, Courage, Victory, and Defeat* (New York: St. Martin's Press, 2013), 144.

69 Elinor Burkett, *Golda* (New York: Harper Perennial, 2009), 384.

70 Golda Meir, *Moj Izrael* (Zagreb: Naprijed, 1987), 310.

- Charlton, James. *The Military Quotation Book: More than 1,100 of the Best Quotations About War, Leadership, Courage, Victory, and Defeat*. New York: St. Martin's Press, 2013.
- Christison, Kathleen. „Myths about Palestinians.“ *Foreign Policy* 66 (1987) 109-127.
- Dunstan, Simon. *The Yom Kippur War 1973 (1): The Golan Heights*. United Kingdom: Osprey Publishing, 2003.
- Fallaci, Orianna. *Razgovor s poviješću*. Zagreb: Vjesnik, 1979.
- Fraser, Tom. „A Crisis of Leadership: Weizmann and the Zionist Reaction to the Peel Commission's Proposals, 1937-38.“ *Journal of Contemporary History* 23 (1988): 657-680.
- Ginsberg, Roy. *The European Union in International Politics – Baptism by Fire*. New York: Rowman & Littlefield, 2001.
- Goldstein, Yossi. „Israel's prime ministers and the Arabs: Levi Eshkol, Golda Meir and Yitzhak Rabin.“ *Israel Affairs*. 17 (2011): 177-193.
- Govrin, Yosef. *Israeli-Soviet Relations, 1953-67: From Confrontation to Disruption*. London: Frank Cass, 1998.
- Heimann, Gadi. *Franco-Israeli Relations, 1958-1967*. London and New York: Routledge, 2016.
- „Israel International Relations: International Recognition of Israel,“ Jewish Virtual Library, accessed August 13th, 2019, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/recogIsrael.html>
- „Terrorism: Middle East Terrorist Incidents (1968-1973),“ Jewish Virtual Library, accessed August 13th, 2019, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Terrorism/incidents.html>.
- Johnson, Loch. *Strategic Intelligence: Covert action : behind the veils of secret foreign policy*. London: Greenwood, 2007.
- „Factional and Government Make-Up of the Eighth Knesset,“ Knesset, accessed September 10th, 2019, https://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist8_s.html
- Kostyrchenko, Gennadii. „Golda at the Metropol Hotel.“ *Russian Studies in History*. 43 (2004): 77-84.
- „We won our wars, we don't need victories,“ LIFE, October 3, 1969.
- Meir, Golda. *Moj Izrael*. Zagreb: Naprijed, 1987.
- „Statement to the Knesset by Prime Minister Golda Meir,“ Ministry of Foreign Affairs of Israel, accessed September 2nd, 2019. <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook1/pages/18%20statement%20to%20the%20knesset%20by%20prime%20minister%20gold.aspx>
- „Toasts of the President and President Ephraim Katzir of Israel at a State Dinner in Jerusalem, June 16, 1974,“ Presidency, accessed September 11th, 2019, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=4258>
- Rabinovich, Abraham. *The Yom Kippur War: The Epic Encounter That Transformed the Middle East*. New York: Schocken, 2005.
- Samardžić, Nikola. *Drugi dvadeseti vek*. Beograd: Službeni glasnik, 2008.
- Schwartz, Barry. *Jewish Heroes, Jewish Values: Living Mitzvot in Today's World*. Springfield Township: Behrman House, Inc, 1996.
- Sela, Avraham. *Continuum Political Encyclopedia of the Middle East: Revised and Updated Edition*. London: Bloomsbury Academic, 2002.
- Shapira, Anita. *Ben-Gurion Father of Modern Israel*. London: Yale University Press, 2014.
- Sharon, Rose. „Post-Golda Politics in Israel.“ MERIP Reports. (1974): 27-30.
- Shenker, Israel, and Mary Shenker. *As Good as Golda: The Warmth and Wisdom of Israel's Prime Minister*. New York: McCall Publishing Company, 1970.
- Skard, Torild. *Women of Power: Half a Century of Female Presidents and Prime Ministers Worldwide*. Bristol: Policy Press, 2015.
- Šobajić, Vojimir. *Jevrejstvo i Izrael*. Skopje: Zavod za unapređivanje na stopanstvoto vo SRM „Samoupravna praktika“, 1982.
- Tan, Andrew. *Politics of Terrorism: A Survey*. London: Routledge, 2010
- Vukadinović, Radovan, i Čehulić Lidija. *Politika europskih integracija*. Zagreb: Ljevak, 2011.

POLITICAL PROFILE OF GOLDA MEIR

Luka Nešković

Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Budapest, Hungary
lukaneskovic1@gmail.com

This paper aims to outline the main features of the foreign policy of Golda Meir, one of the founders of the state of Israel, and prime minister in the period from 1969 to 1974. Challenges which Israel has faced in those years can be shown in massive losses during the Yom Kippur war and - despite getting a victory - by conveying guilty to leading Israeli government leaders. This work is based on the liberation of Meir from the criticism addressed to her during her mandate as a prime minister and the after the Yom Kippur war. It refers to the circumstances in which she was positioned in the moments of crisis, as well as the correctness of decisions drawn from these positions. Also, this work covers a much earlier period, since the 1930s - a period during the process of finding a solution to the creation of Jewish states in Palestine, where Meir, as one of the Zionist leaders, had a remarkable role. It is also worth mentioning her response to the Munich massacre, where she, in addition to personal revenge for Israeli victims, was trying to put an end to terrorism. The greatest attention, however, is devoted to diplomatic relations of Israel with the Soviet Union, the United States and Europe.

Keywords: Golda Meir, foreign policy, Israel, Yom Kippur War, Cold war